

5. Павлов В. І. **Інститути та інституції аграрного природокористування : регіональний вимір** / В. І. Павлов, В. М. Заремба, Ю. Г. Фесіна : [монографія]. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 212 с.

6. Перфілова О. Є. **Проблеми диверсифікації видів ринків енергоносіїв в контексті забезпечення енергетичної безпеки України** / О. Є. Перфілова // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 2 (104). – С. 40–47.

7. Скрипчук П. М. **Соціо-еколого-економічні засади природокористування: інновації, інвестиції та механізм реалізації** : [монографія] / П. М. Скрипчук, Н. І. Строченко, В. В. Рибак та ін. ; під ред. Скрипчука П. М. – Рівне : НУВГП, 2014. – 430 с.

8. Чибіскова Г. С. **Стимулювання вирощування сировини для виробництва біопалива в Україні** / Г.С. Чибіскова // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 4 (82). – С. 104-113.

9. **Науковий звіт Рівненського обласного державного проектно-технологічного центру охорони родючості ґрунтів і якості продукції про проведення проектно-технологічних робіт у 2012 році.** – Міністерство аграрної політики України. – Рівненський обласний державний проектно-технологічний центр охорони родючості ґрунтів і якості продукції. – Рівне, 2012. – 234 с.

10. **Методичні вказівки з охорони ґрунтів** / В. О. Греков, Л. В. Дацько, В. А. Жилкін та ін. – К., 2011. – 108 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 502.34(477)

І. І. ПАВЛОВА

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВИМОГ

В даній статті досліджено нормативно-правові акти України та їх положення щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування, регулювання та функціонування екологічної мережі з метою їх імплементації до Європейських стандартів.

©Павлова І. І. – аспірант Національного університету водного господарства та природокористування

In this article the normative legal acts of Ukraine and their provisions on the conservation of biological and landscape diversity, formation, regulation and functioning ecological network with a view to implementing European standards.

Ключові слова: екологічна мережа, природоохоронні території, природно-заповідний фонд, навколишнє природне середовище.

Наближення меж Європейського Союзу до кордонів України та проголошення нашою державою стратегічного курсу європейської інтеграції активізує проблему її взаємовідносин з цим інтеграційним об'єднанням, вимагає визначення найбільш ефективної стратегії співпраці України та Євроспільноти, в тому числі і у природоохоронній сфері.

Мета статті полягає в визначенні основних шляхів імплементації вітчизняного законодавства до стандартів Європейського Союзу

Розгляду сучасних проблем охорони довкілля та визначенню напрямків формування та реалізації державної екологічної політики України, в тому числі в умовах європейської інтеграції, присвятили свої роботи такі вчені: О. Булатова, І. Бураковський, О. Коленов, Г. Немиря, О. Островерх, Д. Фонарюк у науковому доробку яких проаналізовано нормативно-правову базу двосторонніх відносин Україна-Європейський Союз. Однак, чимало питань залишаються недостатньо дослідженими.

Виклад основного матеріалу. Однією з передумов вступу нашої країни до Європейського Союзу є адаптація національного законодавства до європейської Директиви. Основним міжнародним документом, який визначає вимоги до формування природоохоронних територій є Конвенція про охорону біологічного різноманіття якої є сторони 193 країн світу, включаючи Україну. Розвиток природоохоронних територій також передбачено іншими, діючими в Україні міжнародними конвенціями і угодами, а саме:

- Конвенцією про водно-болотні угіддя міжнародного значення, головним чином як середовища перебування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, стаття 2);

- Конвенцією про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, стаття 4);

- Конвенцією про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція, стаття 2);
- Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (Конвенція про всесвітню спадщину, стаття 5);
- Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат (Карпатська конвенція, стаття 4);
- Конвенцією про захист Чорного моря від забруднення (Чорноморська конвенція, стаття 4);
- Протоколом про охорону біорізноманіття;
- Програмою ЮНЕСКО «Людина і біосфера».

Конвенції про охорону біологічного різноманіття, сторонами якої є 193 країни світу, серед них і Україна. Поставлено завдання створити до 2020 року систему природоохоронних територій на площі 17 % суходолу та 10 % морських акваторій. Для цього розроблена спільна програма дій.

В свою чергу в нашій країні відповідно до Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» передбачено запровадження системи природоохоронних заходів збереження біо- та ландшафтного різноманіття і розширення площі природно-заповідного фонду до 10% у 2015 році та до 15% загальної території країни у 2020 році.

Україна взяла зобов'язання імплементувати положення Директиви Ради 92/43/ЄС від 21 травня 1992 р. про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, із змінами і доповненнями, внесеними Директивами 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та Регламентом 2003/1882/ЄС протягом 4 років з дати набрання чинності Угоди.

Основною метою Директиви є сприяння збереженню біорізноманіття шляхом збереження природних середовищ (далі – оселищ) і видів природної флори та фауни, які мають важливе значення для суспільства на території держав-членів Європейського Союзу. При цьому двома основними базовими принципами Директиви є: створення та функціонування мережі природоохоронних територій NATURA 2000; забезпечення суворой системи охорони видів та активної системи збереження видів.

Найважливішим інструментом для виконання завдань Директиви є визначення територій, важливих для Європейського Союзу – об'єктів природи

загальноєвропейського значення (Sites of Community Importance), які, разом зі спеціальними природоохоронними територіями (Special Protection Areas), визначеними відповідно до Оселищної директиви.

Слід зазначити, що у процесі розвитку українського законодавства щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття враховуються уявлення про просторово-часову організацію природних комплексів різного таксономічного рангу, необхідність збереження різноманіття природи на видовому та системному рівні з урахуванням динамічного стану та рівня антропогенної зміни ландшафтів та інших природних комплексів, інші численні суто природничі засади.

Взагалі національні нормативно-правові акти, які складають сучасні законодавчі основи збереження та розвитку ПЗФ в Україні, за змістом можна розділити на три групи;

- *загальні засади правової системи держави*, які визначають порядок вирішення соціально-економічних та інших питань, суттєвих для забезпечення завдань збереження та збалансованого використання біологічного і ландшафтного різноманіття. До цих груп відносяться, перш за все, Конституцію України, законодавчі акти з питань діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, бюджету, податків, діяльності підприємств та розвитку підприємництва, містобудування та територіального розвитку, адміністративної та кримінальної відповідальності, акти цивільного законодавства та деякі інші такого ж широкого змісту та значення.

- *акти, які направлені на забезпечення загального стану довкілля*, сприятливого для збереження біологічного та ландшафтного різноманіття. Серед них: Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про екологічну експертизу», «Про відходи», «Про геологічну службу», Земельний, Водний, Лісовий кодекси, Кодекс про надра та інші.

- *акти, які направлені на збереження біологічного та ландшафтного різноманіття*, а саме – Закони України «Про природно-заповідний фонд України», «Про тваринний світ», «Про рослинний світ» та «Про Червону книгу України», «Про Загальнодержавну програму формування національної

екологічної мережі України на 2000-2015 року», «Про екологічну мережу України», Положення про Зелену книгу України та інші.

Поряд з цим для забезпечення управління територіями та об'єктами ПЗФ в останній період у національному законодавстві було прийнято такі зміни:

- прийнято Закон України "Про внесення змін до Закону України «Про природно-заповідний фонд України»;

- прийнято Кабінетом Міністрів України окремі розпорядження про надання дозволів на розроблення проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок для 14 національних природних парків;

- прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 №541 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд»;

- прийнято постанову Кабінету Міністрів України від 05.04.2012 № 283 «Про внесення змін до Положення про службу державної охорони природно-заповідного фонду»;

- розроблено та затверджено наказ Мінприроди від 25.02.2013 № 65 «Про затвердження Інструкції щодо оформлення охоронних зобов'язань на території та об'єкти природно-заповідного фонду», зареєстрований в Мін'юсті 13.03.2013 за № 404/22936;

- розроблено та затверджено Мінприроди наказ від 09.09.2013 №382 «Про затвердження форми звіту діяльності служби державної охорони природно-заповідного фонду», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 24.09.2013 за №1640/24172;

- розроблено та затверджено наказом Мінприроди від 12.07.2013 № 309 «Методичні рекомендації щодо розробки Положень про території та об'єкти природно-заповідного фонду України».

Слід зазначити, що законодавство України включає не тільки вищезазначені акти, переважно у формі законів, а й численні укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти спеціально уповноважених органів виконавчої влади, прийняті відповідно до наданих повноважень та функцій. Так, Президент України своїми указами створює природні та біосферні заповідники, національні природні парки та інші

території і об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення та, в разі необхідності, затверджує зміни їх меж, резервує території для наступного заповідання. Постановами Уряду зокрема, затверджують порядок та положення обчислення розміру збитків, завданих порушенням законодавства, а також визначають деякі інші важливі правові механізми.

Однак, на сьогодні цього не достатньо. Окремі положення законодавства України потребують внесення відповідних змін та доповнень.

Так, необхідно внести зміни до законодавства, яке регулює питання створення та функціонування екологічної мережі або розробити та затвердити нове законодавство щодо екомережі та охорони оселищ, яке б відповідало вимогам Директиви, перш за все, в частині критеріїв формування екологічної мережі та вимог щодо забезпечення охорони оселищ.

В основі виділення територій, перспективних для включення до екологічної мережі ЄС NATURA 2000 відповідно до Директиви, лежить виділення оселищ (середовищ існування, біотопів тощо), яким характерна наявність відповідних складових (як біотичних, так і абіотичних), що визначають їхню особливу роль у збереженні умов виживання й розвитку популяцій видів, котрі потребують охорони. Цей підхід має обмежене застосування в Україні.

Законодавством України запроваджені дещо інші критерії до формування екологічної мережі, які визначені у Законі України «Про екологічну мережу України» від 24 червня 2004 р. № 1864-IV. Зокрема, підхід базується не на критерії виділення середовищ існування (оселищ) як основи вибору складових елементів екомережі, а екомережа створюється на базі територій та об'єктів ПЗФ як основи екомережі з подальшим залученням природоохоронних територій іншого статусу (водоохоронних, рекреаційних тощо).

Все це потребує розробки пропозицій щодо визначення оселищ, упорядкування діяльності ПЗФ, Зеленої книги України, Червоної книги України, а також до законодавства, що регулює питання створення та функціонування екологічної мережі. Взагалі, автором запропоновано розробити та затвердити нове законодавство щодо екомережі та охорони природних середовищ існування (оселищ), яке б відповідало вимогам Директиви, перш за все, в частині критеріїв формування екологічної мережі.

Серед можливих рішень вирішення даної проблеми може бути запропоновано внесення змін до Закону України «Про екологічну мережу України» у частині введення принципів та критеріїв виділення середовищ існування як основи вибору складових елементів екомережі, а також доповнити понятійний апарат, повноваження Кабінету Міністрів України та інших органів влади тощо. Функцію затвердження переліку оселищ, що підлягають особливій охороні, критеріїв для їх визначення та порядку визначення територій (ділянок), що мають важливе значення для екомережі, пропонується покласти на Уряд.

У частині охорони видів флори й фауни заходи, закріплені в законодавстві, відповідають вимогам Директиви. Окремі правові акти у сфері охорони тваринного та рослинного світу містять положення щодо охорони природних середовищ існування (оселищ), однак ці положення потребують деталізації та узгодження з нормами Директиви та Додатків до неї.

У частині участі громадськості та оцінки впливу на навколишнє середовище необхідно внести зміни до законів України "Про регулювання містобудівної діяльності" від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI та "Про екологічну експертизу" від 09 лютого 1995 р. № 45/95-ВР з метою створення системи оцінки впливу на навколишнє середовище при прийнятті рішень про реалізацію проектів. Відсутність належної оцінки впливу проектів на природоохоронні території суперечить вимогам Директиви.

Взагалі, як свідчать результати порівняльного аналізу інтеграційного управління до законодавства Європейської системи охорони природи, визначеної Директивою № 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивами №№ 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003, його поступове наближення стосовно досягнення цілей Директиви в Україні лише на основі проведення наступних заходів:

- прийняти національне законодавство та визначити уповноважений орган;

- забезпечити суворий режим захисту видів, зазначених у Додатку IV Директиви № 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, які стосуються України;

- визначити нові категорії територій та об'єктів ПЗФ.

- підготувати реєстр природоохоронних територій, їх призначення та встановлення пріоритетів управління ними;
- запровадити заходи, необхідні для збереження таких природоохоронних територій;
- вдосконалити систему моніторингу природоохоронного статусу оселищ та видів;
- сформувати механізм стимулювання освіти та надання/розповсюдження загальної інформації населенню.

Висновок: Процес імплементації законодавства України до вимог ЄС є нелегким завданням. Незважаючи на розробку механізму його адаптації, визначення її основних етапів і методів, існує і низка проблем, які полягають у чіткому визначенні використовуваних термінів, правильному їх перекладі та відсутності достатньої кількості спеціалістів.

Бібліографія

1. Закон України «**Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 20120 року**» від 21.12.2010 року № 2818 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 30.
2. Коленов А. Н. **Международное сотрудничество в сфере охраны окружающей среды, как механизм формирования государственной экологической политики** / А. Н. Коленов // Вестник государственного и муниципального управления: культ-просв. и образов. журн. – Орел : Изд-ль А. Воробьев, 2014 - № 1. – С. 108-113.
3. МЗС України. **Стратегія інтеграції України до ЄС** (затверджена Указом Президента України). Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/ua/publication/content/2990>.
4. Муравйов В. І. **Гармонізація законодавства як феномен Європейської інтеграції** / В. І. Муравйов // Український правовий часопис. 2013. – Вип. 2 (7). – С. 3–23.
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «**Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища га 2011-2015 роки**» від 25.05.2011 р. № 577-р // Урядовий курер. – 2011. – 27.07.2011.- № 135.
6. Фонарюк Д. В. **Адаптація українського законодавства ЄС як фактор швидкого розвитку євроінтеграції** [Електронний ресурс] / Д. В. Фонарюк / Режим доступу: <http://www.intkonf.org/fonaruk...ad>.

Рецензент: д.е.н., професор Кравців В. С.